

**A Kárpát-medence etnikai
arculatának átalakulása
(1989 – 2002)**

Kocsis Károly

MTA FKI – ME MFTK

A Magyar Regionális Tudományi Társaság

III. Vándorgyűlése (2005.11.24 – 26.)

Sopron

Kárpát – Pannon régió, avagy „Kárpát – medence”

Az etnikai térszerkezet átalakulására ható tényezők

Objektív faktorok:

- **Természetes népmozgalom:**
 - **A népesség természetes fogyásának állandósulása**
1981 Magyarország, Vajdaság, 1992 Erdély, 1998 Horvátország, 1999 Kárpátalja, 2001 Szlovákia
 - **Háborús demográfiai veszteségek**
1991-1995: Horvátország, Bosznia-H.
- **Mechanikus népmozgalom (migráció)**
 - **Gazdaságilag motivált belső migráció**
 - **Gazdaságilag motivált emigráció**
Kelet → Nyugat irányú migráció (pl. RO, UA, SB → H, A)
 - **Politikailag motivált belső migráció**
Menekült kolonizáció (Horvátország, Szerbia)
 - **Politikailag motivált emigráció**
Nemzetközi menekülthullámok (1990- : pl. magyarok, szerbek, horvátok, bosnyákok)

Szubjektív faktorok:

- **Nemzeti (etnikai) öntudat szintje**
 - ← etnopolitika (saját- és nemzetközi etnopolitika)
 - ← interetnikus kapcsolatok
 - ← asszimiláció, nemzetváltás
 - ← az adott etnikai tér földrajzi sajátosságai
- **Népszámlálás-technikai sajátosságok**
 - A viszonyítási népesség jellege (állandó-, lakónépesség)
 - A válaszadás önkéntessége
 - Válaszadási lehetőségek száma
 - A kérdőív kitöltésének sajátosságai

A nemzetiségi hovatartozásra adandó válasz jellege és a válaszlehetőségek száma a népszámlálások idején (1991, 2001)

ország	1991		2001	
	a válasz jellege	a válaszlehetőségek száma	a válasz jellege	a válaszlehetőségek száma
Ausztria	K	1 – 2	K	1 – 2
Horvátország	Ö	1	Ö	1
Magyarország	K	1	Ö	1 - 3
Románia	K	1	K	1
Szerbia	Ö	1	Ö	1
Szlovákia	K	1	Ö	1
Szlovénia	Ö	1	Ö	1
Ukrajna	K	1	K	1

A válaszok jellege: Ö = önkéntes, K= kötelező

A válaszlehetőségek száma: 1 – 2 (pl. német - horvát)

A nemzetiségi hovatartozás megvallása és az elvilágiasodás mértéke a Kárpát-Pannon régióban (1991, 2001)

Ország, régió	„IGEN”		„NEM”		„Elvilágiasodás”
	1991	2001	1991	2001	2001
Erdély (ROMÁNIA)	100,0	100,0	0,0	0,0	0,3
Kárpátalja (UKRAJNA)	100,0	100,0	0,0	0,0	
MAGYARORSZÁG	100,0	94,4	0,0	5,6	25,4
Muravidék (SZLOVÉNIA)	98,0	94,5	2,0	5,5	14,5
Őrvidék (AUSZTRIA)	100,0	100,0	0,0	0,0	0,5
Pannon Horvátország (HORVÁTOR.)	94,9	98,1	5,1	1,9	4,9
SZLOVÁKIA	99,9	99,0	0,1	1,0	15,9
Vajdaság (SZERBIA)	90,2	93,2	9,8	6,8	7,7
KÁRPÁT-PANNON RÉGIÓ	98,8	97,2	1,2	2,8	12,9

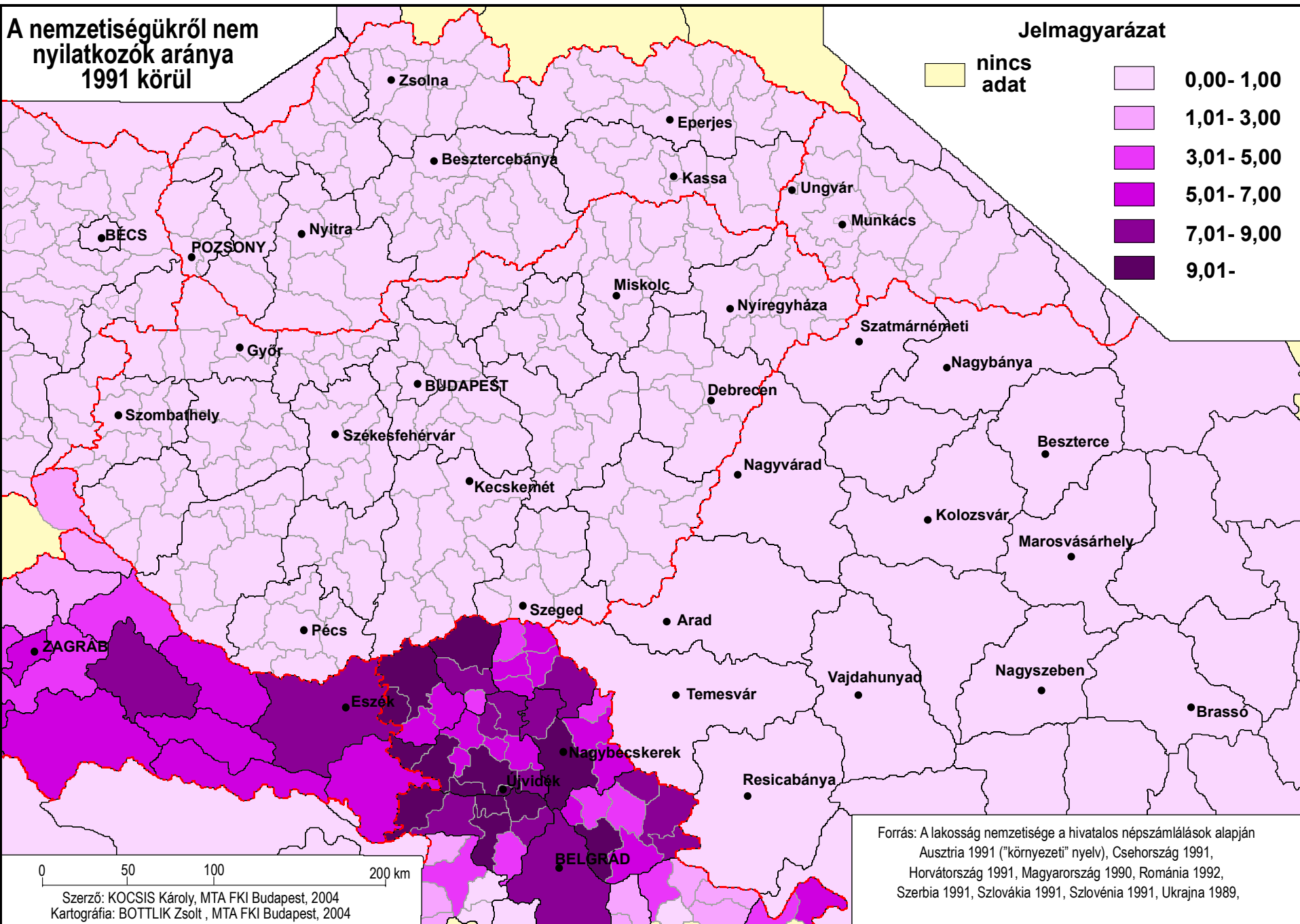
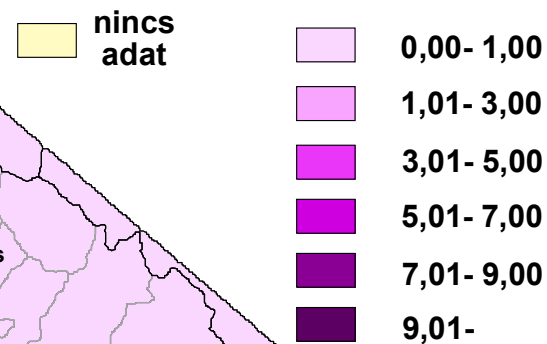
„IGEN”= a nemzetiségi, etnikai hovatartozásáról nyilatkozott népesség aránya (%-ban)

„NEM”= a nemzetiségi, etnikai hovatartozásáról nem nyilatkozott, ismeretlen nemzetiségű, vagy regionális illetve nem létező (pl. „jugoszláv”) nemzetiséget megadó népesség aránya (%-ban)

„Elvilágiasodás” = ateista, nem vallásos, a vallási, felekezeti kérdésre nem válaszoló, ismeretlen vallási, felekezeti hovatartozású népesség együttes aránya (%-ban)

A nemzetiségükről nem nyilatkozók aránya 1991 körül

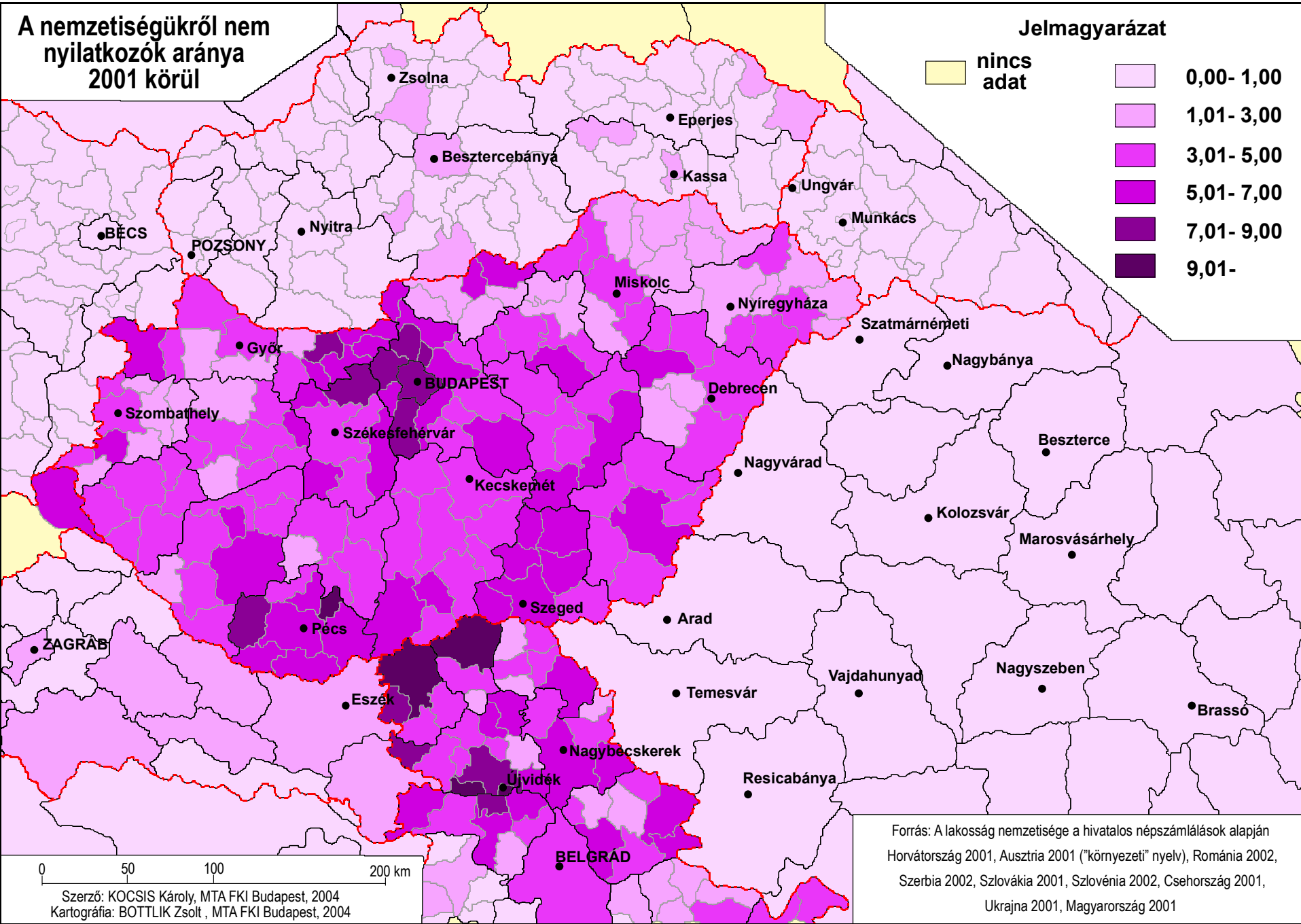
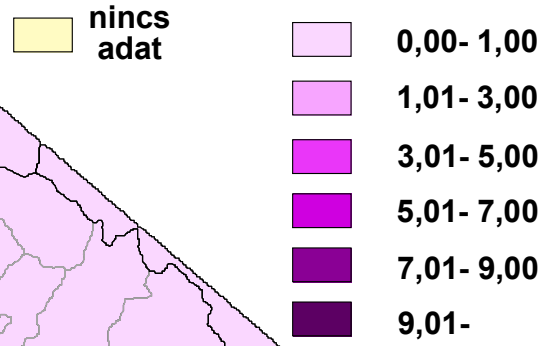
Jelmagyarázat

Forrás: A lakosság nemzetisége a hivatalos népszámlálások alapján
 Ausztria 1991 ("környezeti" nyelv), Csehország 1991,
 Horvátország 1991, Magyarország 1990, Románia 1992,
 Szerbia 1991, Szlovákia 1991, Szlovénia 1991, Ukrajna 1989,

A nemzetiségükről nem nyilatkozók aránya 2001 körül

Jelmagyarázat

0 50 100 200 km

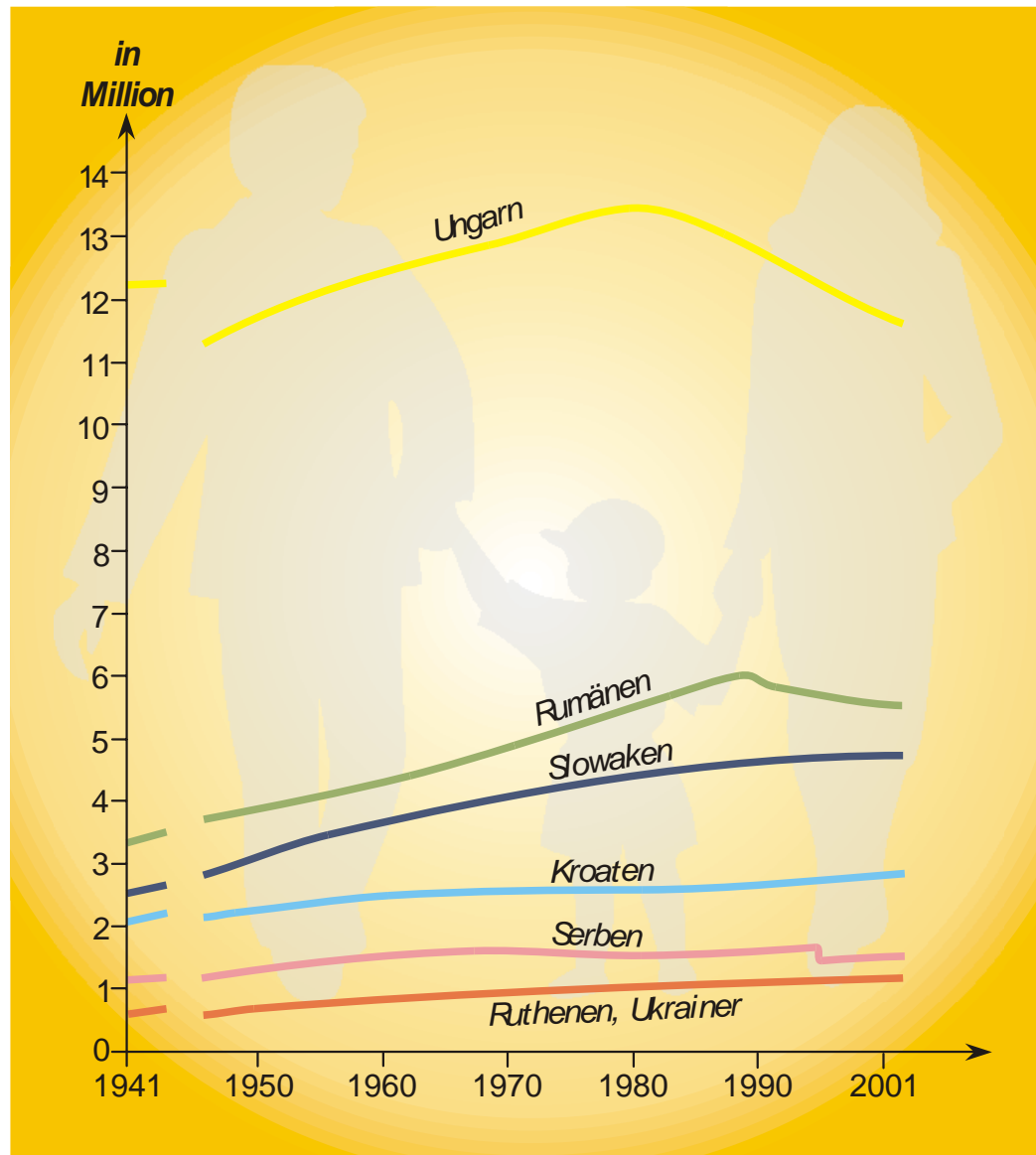
Szerző: KOCSIS Károly, MTA FKI Budapest, 2004
 Kartográfia: BOTTLIK Zsolt, MTA FKI Budapest, 2004

Forrás: A lakosság nemzetisége a hivatalos népszámlálások alapján
 Horvátország 2001, Ausztria 2001 ("környezeti" nyelv), Románia 2002,
 Szerbia 2002, Szlovákia 2001, Szlovénia 2002, Csehország 2001,
 Ukrajna 2001, Magyarország 2001

A Kárpát-Pannon régió népessége etnikai összetételének változása (1941 - 2001)

Etnikumok	Lélekszáma ezer főben			Aránya %-ban		
	1941	1991	2001	1941	1991	2001
Magyarok	12.221	12.843	11.706	50,0	42,5	39,7
Románok	3.370	5.764	5.464	13,8	19,1	18,5
Szlovákok	2.518	4.625	4.716	10,3	15,3	16,0
Horvátok, bunyevácok, sokácok	2.089	2.686	2.828	8,5	8,9	9,6
Szerbek	1.154	1.559	1.497	4,7	5,2	5,1
Ukránok, ruszinok	635	1.085	1.125	2,6	3,6	3,8
Cigányok	181	464	579	0,7	1,5	2,0
Németek, német ajkú osztrákok	1.649	394	372	6,7	1,3	1,3
Szlovének	65	95	82	0,3	0,3	0,3
Csehek, morvák	70	79	60	0,3	0,3	0,2
Montenegróiak (crnogoraiak)	..	50	38	..	0,2	0,1
Oroszok	11	54	33	0,0	0,2	0,1
Bosnyákok, muszlimánok	3	30	27	0,0	0,1	0,1
Egyéb etnikumok	471	102	105	2,1	0,3	0,4
Ismeretlen nemzetiségű népesség	..	369	828	..	1,2	2,8
Népesség összesen	24.437	30.199	29.460	100,0	100,0	100,0

A Kárpát-Pannon régió népesebb etnikumai lélekszámának változása (1941 – 2001)

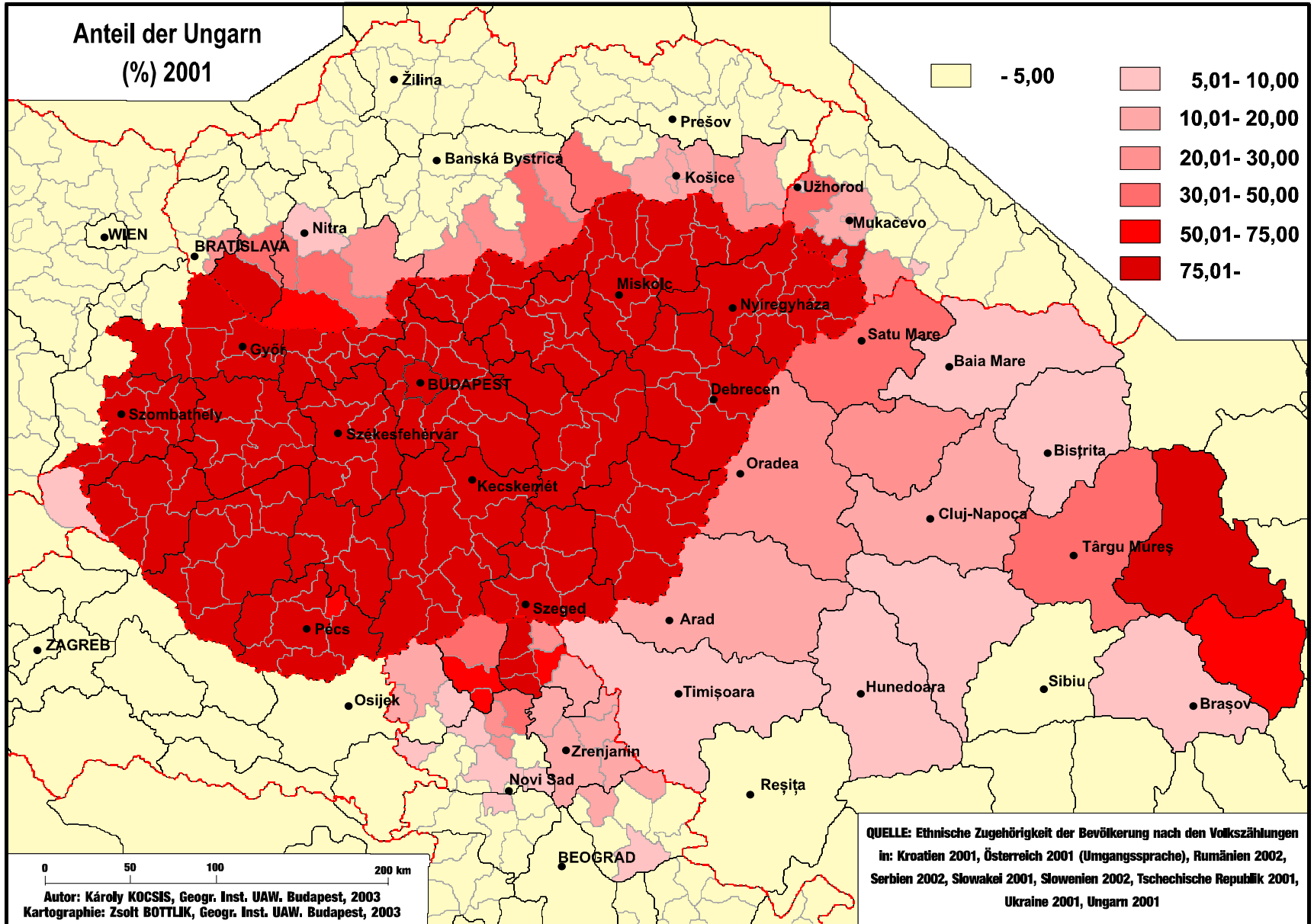
Az államalkotó nemzetek és a kisebbségek arányának változása (1941 – 2001; %-ban)

Ország, régió	Az államalkotó nemzet aránya			A nemzeti kisebbségek aránya			A cigányok aránya		
	1941	1991	2001	1941	1991	2001	1941	1991	2001
Erdély (ROMÁNIA)	55,9	73,6	74,6	41,1	23,8	21,9	1,4	2,6	3,4
Kárpátalja (UKRAJNA)	58,8	78,4	80,5	41,1	20,6	18,3	0,1	1,0	1,1
MAGYARORSZÁG	95,7	97,8	91,2	4,0	0,9	1,3	0,3	1,4	1,9
Muravidék (SZLOVÉNIA)	76,2	86,3	85,0	22,9	11,8	9,5	0,9	0,8	1,2
Őrvidék (AUSZTRIA)	80,6	88,3	87,4	17,2	11,7	12,5	2,2	0,0	0,1
Pannon Horvátország (HORVÁTORSZÁG)	69,3	79,5	90,1	30,1	15,2	7,7	0,6	0,2	0,3
SZLOVÁKIA	67,5	85,7	85,8	31,3	12,8	11,5	1,2	1,4	1,7
Vajdaság (SZERBIA)	36,2	56,8	65,0	63,5	32,2	26,7	0,3	1,2	1,4
KÁRPÁT-PANNON R.	73,4	83,9	83,7	25,8	13,4	11,5	0,7	1,5	2,0

A magyar nemzetiségűek és anyanyelvűek számának, arányának változása a Kárpát-Pannon régió különböző területein (1991 – 2001)

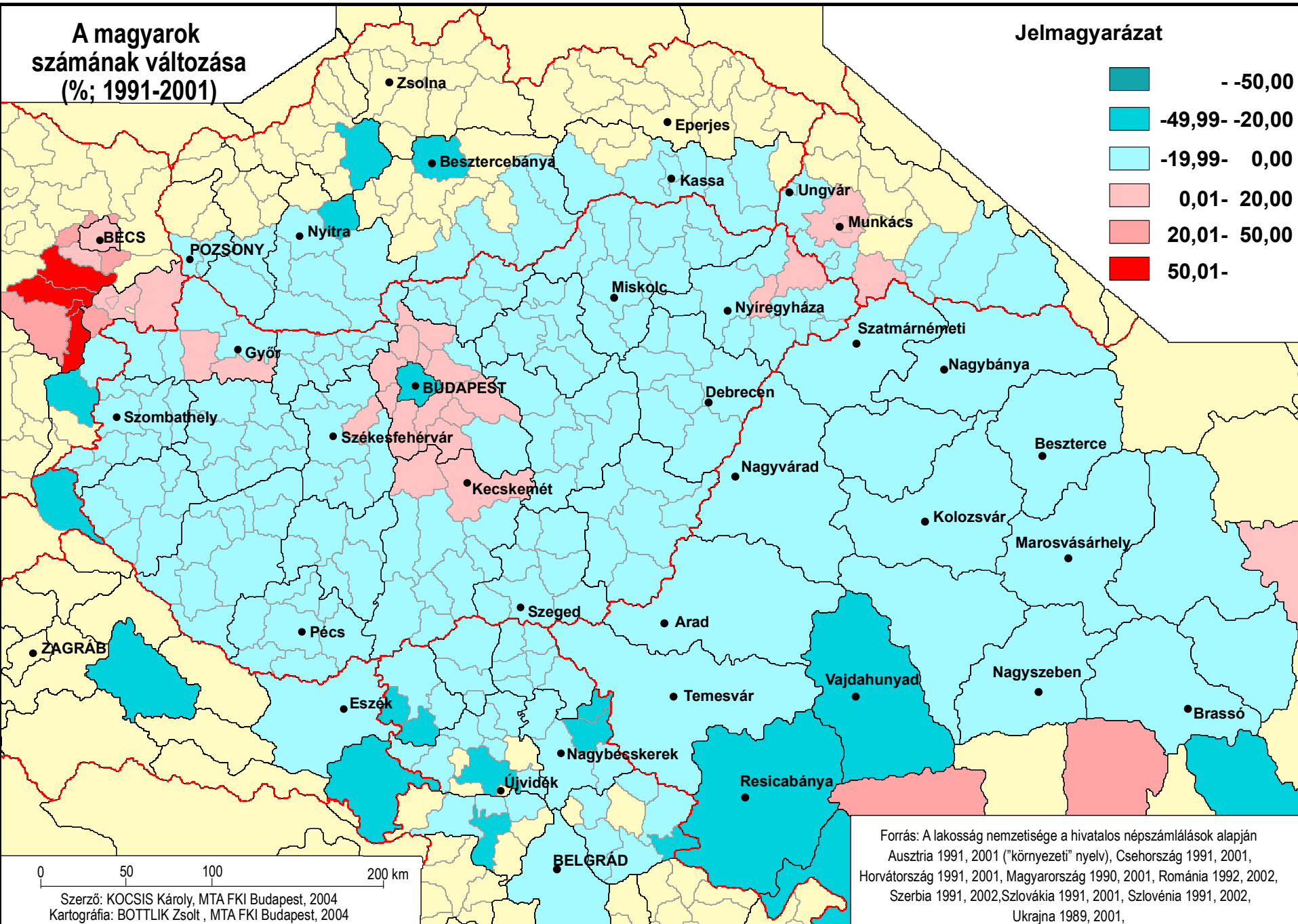
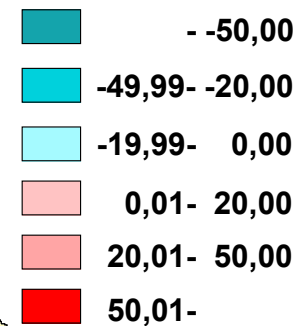
terület	magyar nemzetiségűek					magyar anyanyelvűek				
	lélekszáma		2001/ 1991 (%)	aránya (%)		lélekszáma		2001/ 1991 (%)	aránya (%)	
	1991	2001		1991	2001	1991	2001		1991	2001
Magyarország	10 142 072	9 299 619	91,7	97,8	91,2	10 222 529	9 546 374	93,4	98,5	93,6
Szlovákia	567 296	520 528	91,8	10,8	9,7	608 221	572 929	94,2	11,5	10,7
Kárpátalja	155 711	151 516	97,3	12,5	12,1	166 700	158 729	95,2	13,4	12,7
Erdély	1 603 923	1 416 844	88,3	20,8	19,6	1 619 735	1 431 093	88,4	21,0	19,8
Vajdaság	339 491	290 207	85,5	16,9	14,3	330 000	284 205	86,1	16,4	14,0
Pannon- Horvátország	20 032	15 017	75,0	0,6	0,5	17 823	11 310	63,5	0,6	0,4
Muravidék	7 637	5 386	70,5	8,5	6,5	8 174	6 498	79,5	9,1	7,9
Őrvidék	6 763	6 641	98,2	2,5	2,4	6 763	6 641	98,2	2,5	2,4
KÁRPÁT- PANNON R.	12 842 925	11 705 758	91,1	42,5	39,7	12 979 945	12 017 779	92,6	43,0	40,8

A magát magyar nemzetiségűnek valló népesség aránya 2001-ben

A magyarok számának változása (%; 1991-2001)

Jelmagyarázat

0 50 100 200 km

Szerző: KOCSIS Károly, MTA FKI Budapest, 2004
Kartográfia: BOTTLIK Zsolt, MTA FKI Budapest, 2004

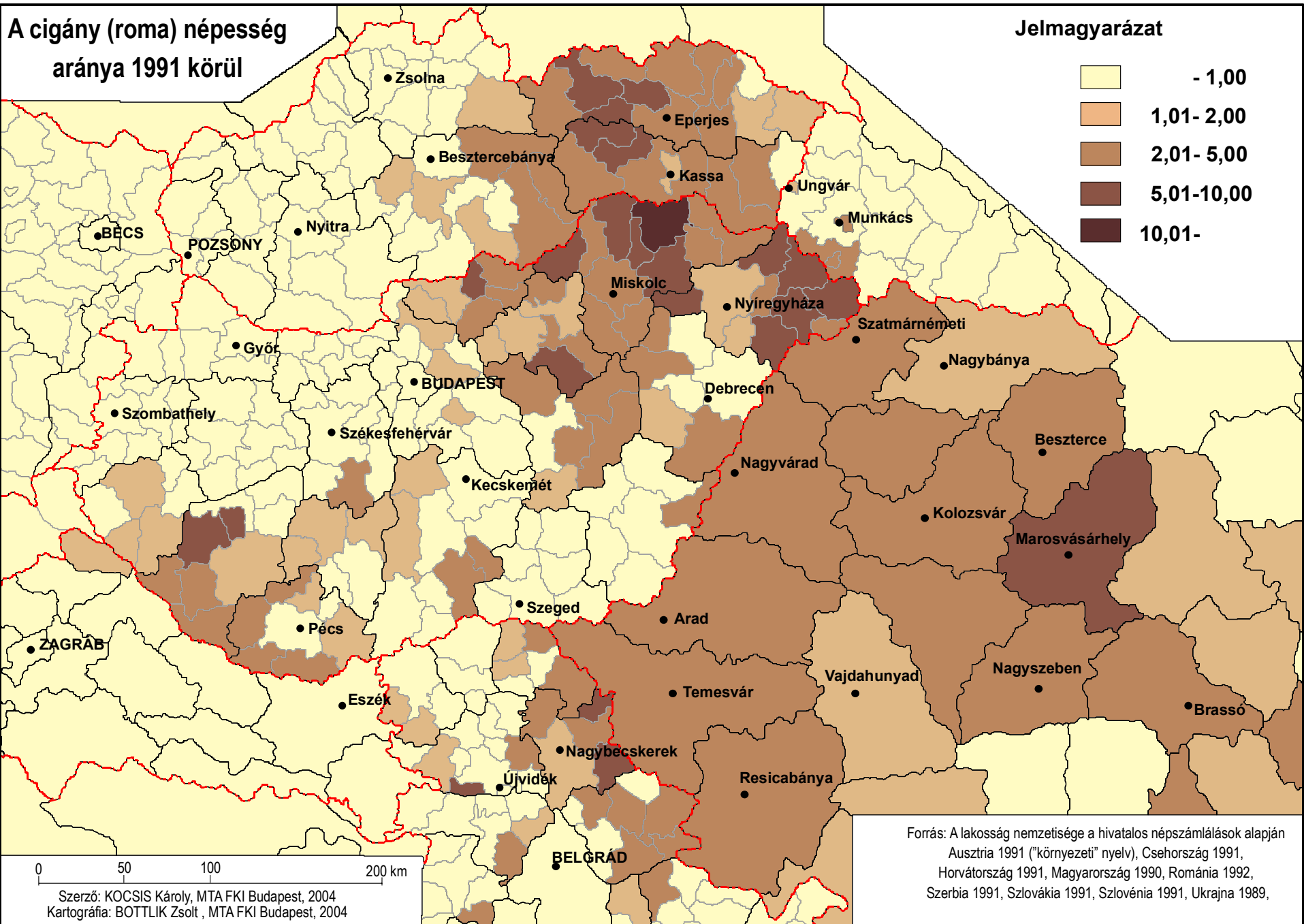
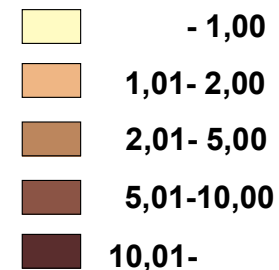
Forrás: A lakosság nemzetisége a hivatalos népszámlálások alapján
Ausztria 1991, 2001 ("környezeti" nyelv), Csehország 1991, 2001,
Horvátország 1991, 2001, Magyarország 1990, 2001, Románia 1992, 2002,
Szerbia 1991, 2002, Szlovákia 1991, 2001, Szlovénia 1991, 2002,
Ukrajna 1989, 2001,

A Kárpát-Pannon régió cigánysága (1991, 2001)

Ország, régió	Az összlakosság száma (1000 főben)		A cigány nemzetiségűek száma a népszámlálások szerint			A cigány nemzetiség aránya (%)		A cigányok becsült	
	1991	2001	1991	2001	1991/ 2001 %	1991	2001	száma 1991	aránya 1991, %
Erdély (ROMÁNIA)	7.723	7.226	202.665	246.454	21,6	2,6	3,4	1.110.000	14,0
Kárpátalja (UKRAJNA)	1.246	1.255	12.131	14.004	15,4	1,0	1,1	40.000	3,2
MAGYARORSZÁG	10.375	10.198	142.683	189.984	33,2	1,4	1,9	450.800	4,3
Muravidék (SZLOVÉNIA)	90	82	683	970	42,0	0,8	1,2	2.500	2,8
Őrvidék (AUSZTRIA)	271	278		303			0,1	1.600	0,6
Pannon Horvátország (HORVÁTORSZÁG)	3.204	3.010	5.423	8.237	51,9	0,2	0,3	24.300	0,5
SZLOVÁKIA	5.274	5.379	75.802	89.920	18,6	1,4	1,7	262.000	5,0
Vajdaság (SZERBIA)	2.014	2.032	24.366	29.057	19,2	1,2	1,4	60.000	3,0
KÁRPÁT-PANNON RÉGIÓ	30.197	29.460	463.753	578.991	24,8	1,5	2,0	1.951.200	6,5

A cigány (roma) népesség aránya 1991 körül

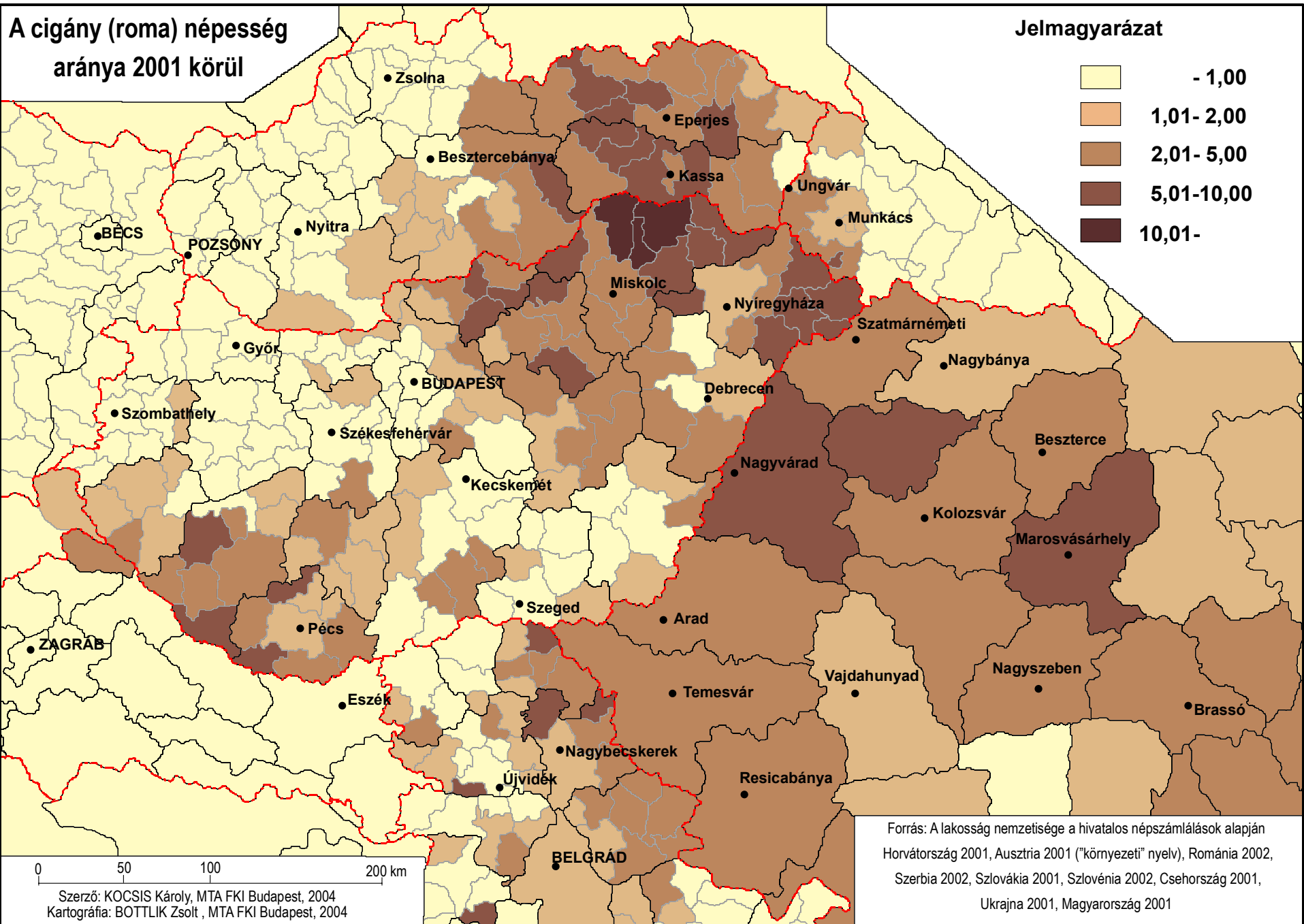
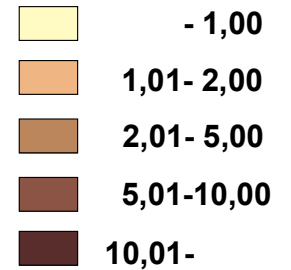
Jelmagyarázat

Forrás: A lakosság nemzetisége a hivatalos népszámlálások alapján
 Ausztria 1991 ("környezeti" nyelv), Csehország 1991,
 Horvátország 1991, Magyarország 1990, Románia 1992,
 Szerbia 1991, Szlovákia 1991, Szlovénia 1991, Ukrajna 1989,

A cigány (roma) népesség aránya 2001 körül

Jelmagyarázat

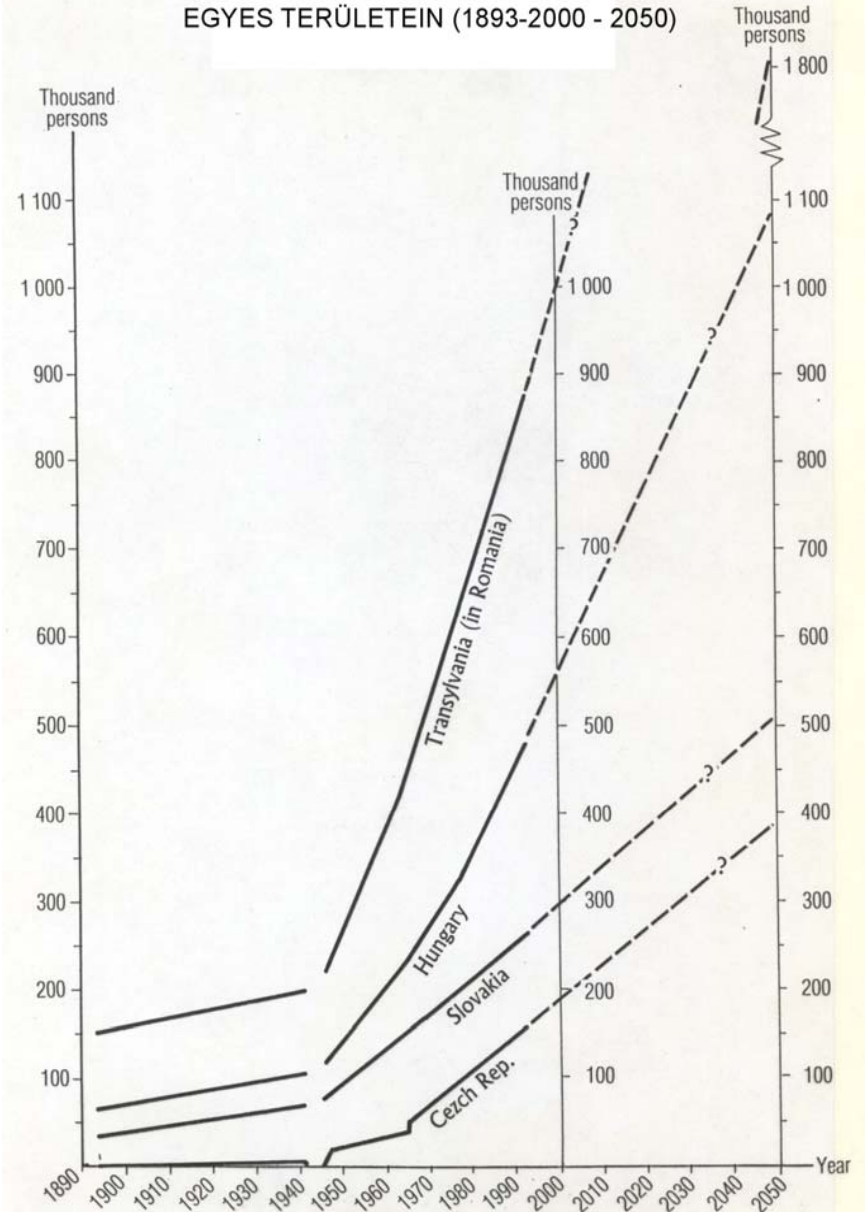

Szerző: KOCSIS Károly, MTA FKI Budapest, 2004
 Kartográfia: BOTTLIK Zsolt, MTA FKI Budapest, 2004

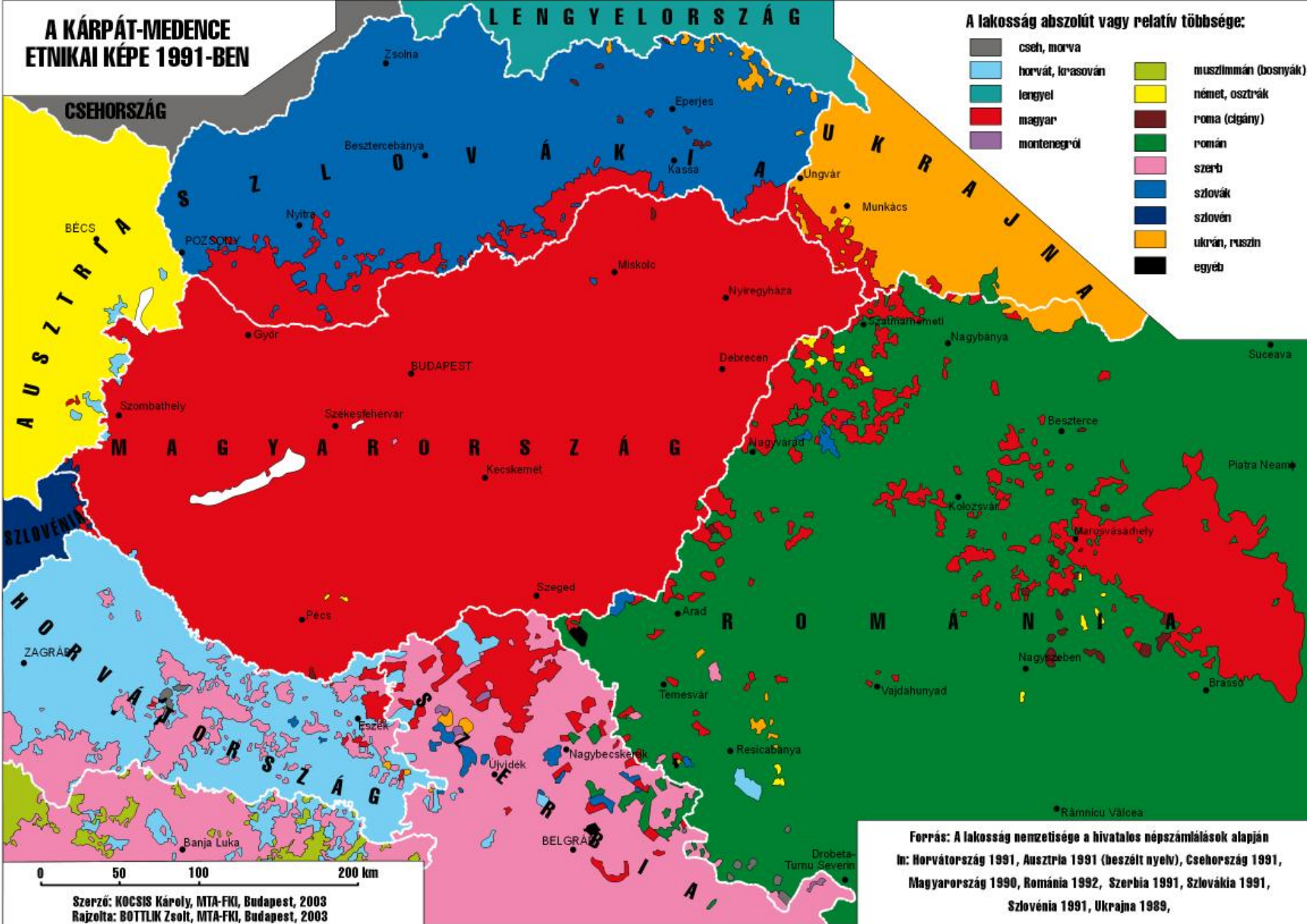
Forrás: A lakosság nemzetisége a hivatalos népszámlálások alapján
 Horvátország 2001, Ausztria 2001 ("környezeti" nyelv), Románia 2002,
 Szerbia 2002, Szlovákia 2001, Szlovénia 2002, Csehország 2001,
 Ukrajna 2001, Magyarország 2001

A CIGÁNYOK SZÁMÁNAK VÁLTOZÁSA KELET-KÖZÉP-EURÓPA
EGYES TERÜLETEIN (1893-2000 - 2050)

A KÁRPÁT-MEDENCE ETNIKAI KÉPE 1991-BEN

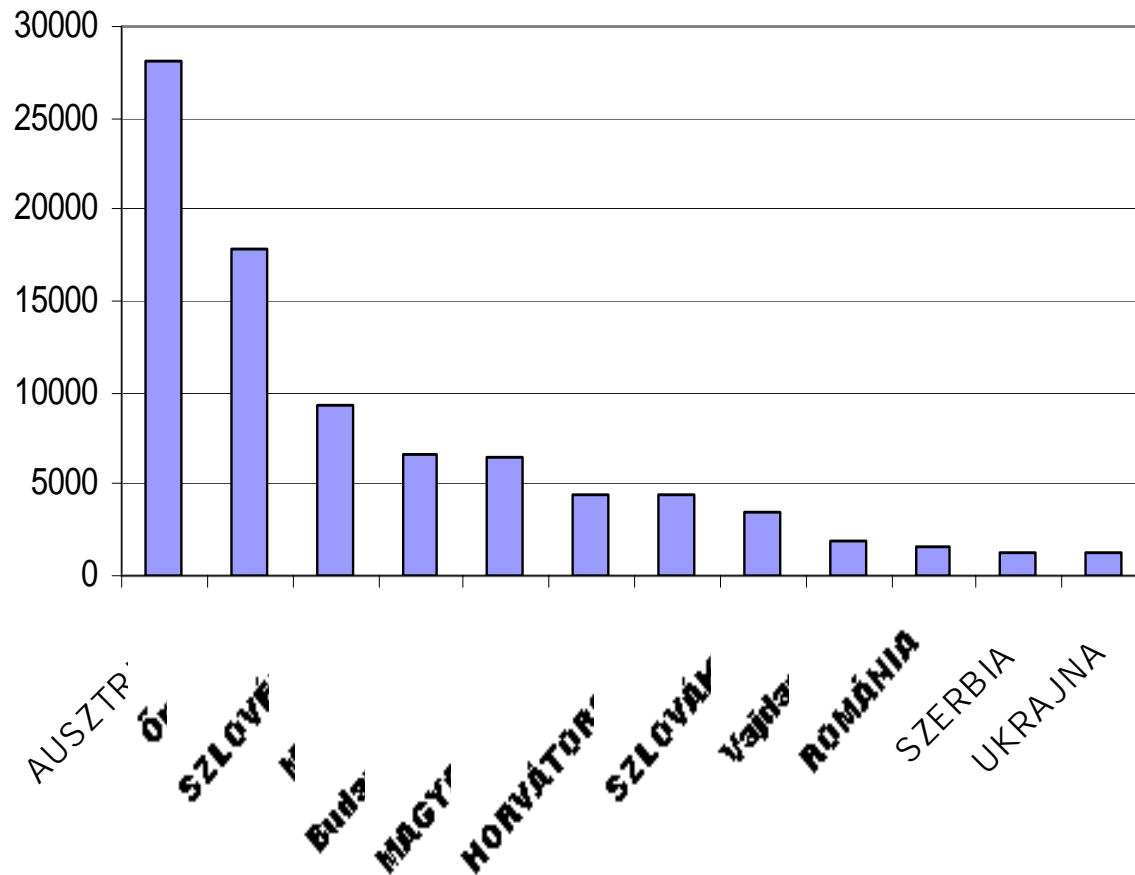
A KÁRPÁT-MEDENCE ETNIKAI KÉPE 2001-BEN

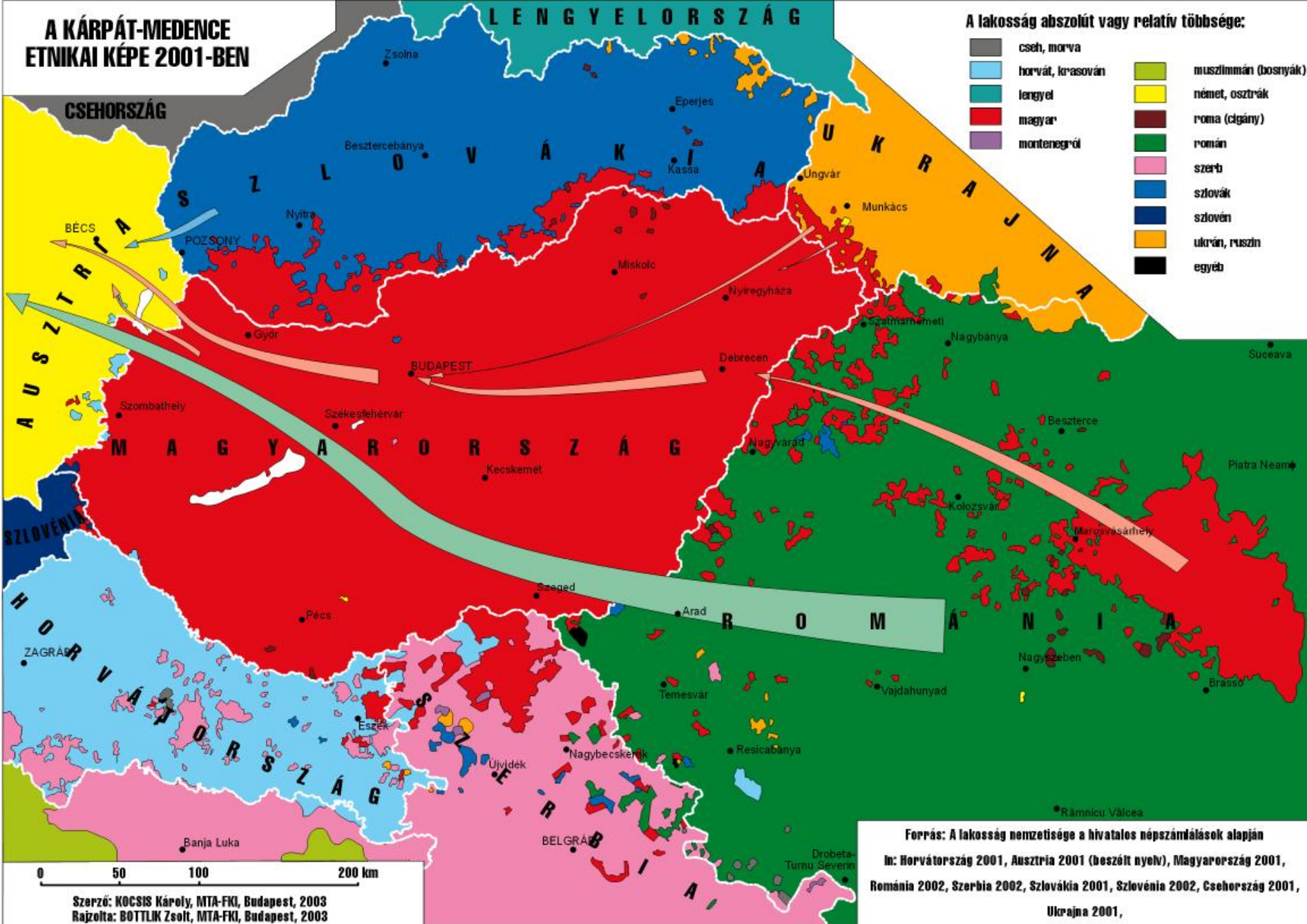
Forrás: A lakosság nemzetisége a hivatalos népszámlások alapján
In: Horvátország 2001, Ausztria 2001 (beszélt nyelv), Magyarország 2001,
 Románia 2002, Szerbia 2002, Szlovákia 2001, Szlovénia 2002, Csehország 2001,
 Ukrajna 2001,

0 50 100 200 km
 Szerző: KOCSIS Károly, MTA-FKI, Budapest, 2003
 Rajzolta: BÖTLIK Zsolt, MTA-FKI, Budapest, 2003

Egy főre jutó nemzeti jövedelem a Kárpát-medence egyes országaiban, régióiban (1996, USD)

A KÁRPÁT-MEDENCE ETNIKAI KÉPE 2001-BEN

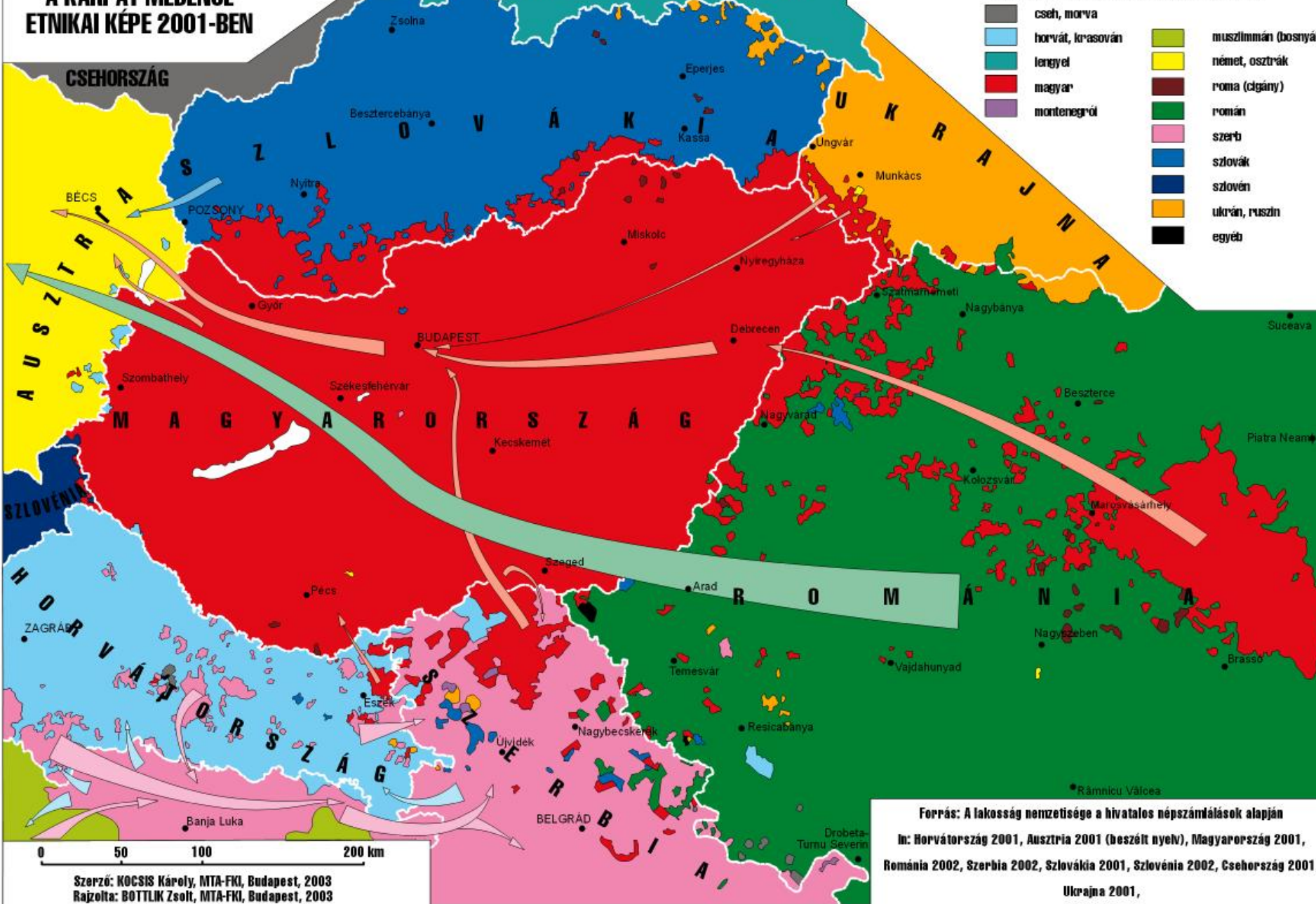

A KÁRPÁT-MEDENCE ETNIKAI KÉPE 2001-BEN

LENGYELORSZÁG

A lakosság abszolút vagy relatív többsége:

	cseh, morva		muszlimán (bosnyák)
	horvát, krassóván		német, osztrák
	lengyel		roma (cigány)
	magyar		román
	montenegrói		szerb
			szlovák
			szlovén
			ukrán, ruszin
			egyéb

Forrás: A lakosság nemzetisége a hivatalos népszámlások alapján
 In: Horvátország 2001, Ausztria 2001 (beszélt nyelv), Magyarország 2001,
 Románia 2002, Szerbia 2002, Szlovákia 2001, Szlovénia 2002, Csehország 2001,
 Ukrajna 2001,

Szerző: KOCSIS Károly, MTA-FKI, Budapest, 2003
 Rajzolta: BÖTLIK Zsolt, MTA-FKI, Budapest, 2003

Várható etnikai tendenciák

- A népességszám tartós csökkenése
- A természetes fogyás növekedése
- Fokozódó bevándorlás az EU-s térfélre
- Fokozódó etnikai térbeli koncentráció
- Nemzeti kisebbségek számának csökkenése
- Etnikai kisebbségek (főként a cigányság és az „egzotikus” kisebbségek) számának növekedése

Köszönöm megtisztelő figyelmüket.

